

THE IMMIGRANTS' FATE IN THE NOVEL "BORDER" BY LUAN STAROVA
ПРЕСЕЛНИЧКАТА СУДБИНА ВО РОМАНОТ „ГРАНИЦА“
НА ЛУАН СТАРОВА

Сунчица ТРУФУНОВСКА ЈАНИЌ¹, Марина ДАНИЛОВСКА²

¹*Факултет за општествени науки, Меѓународен универзитет „Визион“, Гостивар*

е-маил sunchica.tj@vizon.edu.mk

²*Македонски јазик и книжевност, Филолошки факултет, Универзитет во Тетово*

е-маил marina.danilovska@unite.edu.mk

Апстракт

Во текстот ќе се осврнеме на преселничката судбина на едно балканско семејство и на болното искуство на преминувањето на границата, а сето тоа мајсторски насликано со перото на Старова во неговиот роман „Граница“ (2017). Во романот се засегнати пет приказни за границата, а авторот, во улога на хроничар, ја раскажува таа заедничка приказна за неа, па вели: „ние, со текот на времето, станавме луѓе – граници, каде и да не водеше судбината“ (Старова, 2017: 14). Ако се осврнеме на историјата на човештвото ќе видиме дека миграцијата е составен дел од историјата низ вековите.

Клучни зборови: *дом, идентитет, култура, граница, простор.*

Abstract:

In the text, we will refer to the migratory fate of a Balkan family and the traumatic experience of crossing the border, all of which was masterfully painted by Starova's pen in his novel "Border" (2017). The novel deals with five stories about the border, and the author, in the role of a chronicler, tells that common story about it, and says: "over time, we became people - borders, wherever fate led us" (Starova, 2017: 14). If we look at the history of mankind, we will see that migration has been an integral part of history throughout the centuries.

Keywords: *home, identity, culture, border, space.*

Романот „Граница“ (2017) претставува 16 роман по ред во рамките на балканската сага на Луан Старова. Животната врвица на авторот го бележи вкусувањето на преселничката судбина, на преминувањето на границата, а сите тие чувства и сеќавања ги преточува во овој негов роман во кој говори за лавиринтот на преселбата. Романот „Граница“ е конструиран од пет поглавја во кои се раскажани приказните за болното преминување на границата, и тоа преку кажувањата на дедото, бабата, мајката, таткото и нараторот.

Авторот ја започнува нарацијата со познатата мисла на Франц Кафка: „Книжевноста е напад на границите!“ (Старова, 2017: 9). Предмет на неговиот интерес,

станува граничната линија на манастирот Свети Наум што го двои Охридското Езеро, па Старова ќе напише: „Од предел без граница, подигнат уште во 905 година од свети Наум, по повеќе од десет века, првпат во историјата, манастирот стана предел каде што беше обележана границата (...)“ (Старова, 2017: 12). Родното место на нараторот се наоѓа на другата страна на езерото, но нив ги разделува границата „чија судбина ја менуваше непредвидливата балканска историја. Границата ги раздели и двата извора на Охридското Езеро – едниот остана во Македонија, а другиот Дрилон на албанската страна“ (Старова, 2017: 12).

Старова говори и за болката која ја доживува по преселбата, за границите, за сеќавањата на напуштениот дом, и тоа не само негови туку и за сеќавањата на дедото, бабата, мајката, таткото, каде од пет различни гледни точки¹ го дообјаснува поимот граница². Тој, како наратор, ќе соопшти: „Мене ми преостана да ви ја раскажам оваа заедничка приказна за границата, како нејзин хроничар, со надеж дека еден ден ќе се вратам во родниот Поградец, во времето кога неа ќе ја нема или ќе го изгуби некогашното значење“ (Старова, 2017: 17).

Авторот првото поглавје го отстапува на дедовата приказна каде ни раскажува за дедото кој бил човек кој ги преживел Балканските војни и Првата светска војна, но најтешко му паднало воспоставувањето на границата која минувала покрај неговата куќа и го делела езерото. Тој секој ден седел и го гледал сонцето како заоѓа. Го имал најубавиот поглед кој границата не можела да му го одземе. Според него „границата не беше само обележана линија во просторот, туку нешто поголемо и подлабоко, неопходно да се разбере и растолкува“ (Старова, 2017: 32). Нараторот ќе додаде: „Земјата е убава, велеше Дедо, таму каде што ги нема лузните на границите, особено во рајскиот предел на Езерото“ (Старова, 2017: 25). Најголемиот страв на старецот бил неговите синови да не ја минуваат границата беспотребно, и да останат надвор од неа, што всушност било аманет до нив. Дедото никогаш не заминал од својот роден крај, а во текот на животот се обидува да ги разбере границите и нивното постоење. Сепак, иако постојано размислувал за неа, тој решил никогаш да не ја мине: „Раскажувајќи, Дедо авторитетно нагласуваше дека од која граница и да се бега, не може да се избегне судбината. Таа е посилна од сите граници“ (Старова, 2017: 46).

Бабината историја била животен мост меѓу Цариград и Балканот. Таа требала да ја премине границата за да ги посети блиските, па нараторот раскажува: „Бремето на границата Дедо ѝ го остави посебно на Баба, но и на Татко, како на најстар син, главниот столб на семејството. Баба кутрата, и без тоа пред да се омажи беше обележана од границите. Во цутот на нејзината младост мајка ѝ, браќата и сестрите заминаа во Цариград, откако добро ги продадоа имотите“ (Старова, 2017: 65-66). Баба Хазбије отсекогаш сакала да оди во Турција кај своето семејство, за тоа мечтаела постојано, скоро цел живот.

Желбата ѝ се исполнила и таа отпатувала сама во Турција, на тој далечен пат, и тогаш сфатила дека нејзината татковина е таму каде што е семејството. За тоа патување ја облекла својата облека за свечени пригоди, облека со многу бои, наследена од мајка ѝ.

¹ Од гледна точка на дедото, бабата, мајката, таткото и на крај од своја гледна точка како наратор, син и внук на семејството.

² 1. Линија што разделува држави, области и сл.; меѓа. 2. Замислена линија што разделува појави, поими и сл. 3. Крајна точка до која може, смее да се стигне, да се дозволи нешто (<http://drmj.eu/show/%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0/%D0%B6> Пристапено на 15.9.2022 г.).

Кога стигнала во Цариград нејзините сестри ѝ се потсмевале за облеката и за турско-отоманскиот јазик на кој зборувала. Во еден разговор со сестра ѝ таа ќе ѝ рече: „–Да, сестро, се разбира, зборуваш турски, ама јазикот ти е „премногу шарен“, како твојата облека. Ние, сестро, додека си овде, ќе те облечеме по „нашки“(...)“. Во овој дел нараторот упатува и на податокот дека токму баба му ги почувствувала новите граници со блиските, кои биле поизразени од границите кои ги преминала за да стигне во Турција. Нејзините стари соништа исчезнале, таа сфатила дека во Цариград е поразлично и дека нејзината татковина е „таму каде што најдолго си живеел, во маки или радост“ (Старова, 2017: 69)..

Авторот ни ја претставува мајката како ангел чувар на своето семејство и како чувар на клучевите од напуштените куќи во егзил. „Таа како да ја наследила од баба Хазбије врската со клучевите од напуштените куќи крај морето и езерото, со надеж дека еден ден ќе се вратиме да го продолжиме животот во нив“ (Старова, 2017: 226). На почетокот на мајкината приказна авторот раскажува дека најиспреплетени се Мајкината и Татковата приказна за границите, бидејќи и двајцата во својот живот поминале многу граници. Авторот раскажува: „Секој од нив си имаше своја судбина со границите, но обете завршуваа во една, во границата на животот што мораа да ја совладуваат со заеднички стратегии во борбата за опстанок на своето семејство“ (Старова, 2017: 91). Во овој дел ни раскажува и за првото патување на мајка му во Албанија кај роднините. На враќање на граница војникот ја прашал која е нејзината татковина, а таа му одговорила: „Мене, сине, татковината ми е кај што ми се децата!“ (Старова, 2017: 119). Се потсетува и за последната посета на Тирана од страна на мајка му, која се случила пред преминување на границата со нејзиното семејство, а тоа било и последното видување со татко ѝ Теки и со нејзиниот брат. Авторот за неговата мајка ќе каже: „Понекогаш велеше дека и самиот нејзин живот е од почетокот до крајот-граница! Живот-граница!“ (Старова, 2017: 97).

Во нарацијата Таткото е претставен како глава на семејството Старова. Размислувањата на Таткото за границите го согледуваме од разговорот помеѓу дедото и таткото, а нараторот ни открива дека не постојат граници кои можат вечно да живеат и постојат на исто место „Но секогаш ќе има една последна граница која ќе пркоси на сите други. Граница над границите! –Која е таа граница, Татко? Зарем таа не е самиот човек? – Можеби имаш право, сине, јас границите постојано ги барам во себе, во моите мисли, ама тешко се наоѓа излезот од границите во себе пред да минат во стварност“ (Старова, 2017: 59). Во овој дел се раскажува за преминувањето на невидливата граница во Езерото од страна на семејството на авторот.

Петтото поглавје е посветено на Приказната на нараторот, кој ќе каже: „Границата предвреме нè остаре и нас, децата пресилно верувајќи дека еден ден или слободно ќе ја минеме или ќе ја снема“ (Старова, 2017: 190). Во овој дел авторот ни раскажува за последното лето од животот на татко му, кога посакал да појдат до границата, од страната на манастирот Свети Наум, каде со дуљбија го гледале родниот град Поградец. Исто така, тој ни раскажува за младоста, за деновите кога бил активен член во младинското движење, кога за првпат оди до манастирот Свети Наум и ја гледа границата. Тука авторот вели: „Како можеше судбината на обичната гранична линија, видлива на копно, невидлива во Езерото, толку реско да ги подели луѓето (...), а само манастирот Свети Наум да зрачи со заедничка надеж на зближувањето?“ (Старова, 2017: 202).

Патувањето од едно место во друго не значи дека човекот се откажал од своите корени, од родното место и од традиција, а тоа ни го потврдува и авторот кој во неговите дела посебно место му остава на говорењето за домот. Башлар посочува дека „Вистинските благосостојби имаат свое минато. Цело едно минато, преку сонот, доаѓа да

живее во една нова куќа“ (Башлар, 2002: 37). Тој додава дека „Куќата е збир од слики што му даваат на човекот поводи или илузии за стабилност“ (Башлар, 2002: 39).

Романот завршува со Епилог во кој авторот потсетува на судбината на неговото семејство, на „стогодишната граница на трите генерации“ (Старова, 2017: 210), притоа оставајќи простор и за фотографиите од сите оние кои ги минале границите и коишто неуморниот читател визуелно го воведуваат во нарацијата. Тие фотографии го документираат она што постоело, живеат во спомените и претставуваат нешто што не било вообичаено во претходните романи на балканската сага. Овие фотографии се автентични и имаат голема вредност за луѓето, особено за оние кои ја доживуваат преселбата, кои ја минуваат границата.

На самиот почеток ја врамува семејната фотографија, за која вели: „Фотографијата претставува фрагмент од животот кој никогаш повеќе нема да се врати. Таква беше најубавата фотографија во животот на нашето семејство направена од непознат струшки фотограф кон крајот на 1944 г. Нема поубава и поречовита фотографија од семејната. Семејството го претставува најмилото поврзување, симфонијата на заедничката верност“ (Старова, 2017: 221). Потоа следуваат фотографии од: Дедо Ахмет Карафил Суљстарова, Баба Хазбије Суљстраова, Сами Суљстарова, Мајка Ервехе Теки-Суљстарова и др. Преку вметнатите фотографии авторот поблиску ни ги доближува членовите на неговото семејство и нивната преселничка судбина. Интересно е да се напомене дека секоја фотографија има своја приказна.

Можеме да заклучиме дека во романот „Граница“ Старова ја опишува балканската историја на границите, но раскажува и за тешкиот живот на преселничките семејства, во кој доминира ликот на Таткото кој во себе ја носи балканската историја. Овие семејства се свесни дека нема враќање колку и да се нивните срца во родното место. И покрај сè што мина семејството на авторот, тие „Никогаш не дознаа колку граници треба да се минат и никогаш да не се открие патот на враќањето во родната грутка“ (Старова, 2017: 15).

Референци

- ë1]. Башлар, Г. 2002. *Поетика на просторот*. Скопје: Табернакул.
- ë2]. Мојсиева-Гушева, Ј. 2010. „Идентитетот во услови на менување на животните средини“. *Во потрага по себеси*. Скопје: Институт за македонска литература, стр. 17-21.
- ë3]. Старова, Л. 2013. *Балканска сага, француска рецепција*. Скопје: МАНУ.
- ë4]. Шелева, Е. 2005. *Дом / идентитет*. Скопје: Магор.

Екскерпирана литература

- ë1]. Старова, Л. (2017). *Граница*. Скопје: Три.